

Araştırma Makalesi**Başvuru:** 17.04.2025**Kabul:** 08.06.2025**Atıf:** Öcal, Oğuz. "İssızlığın Ortası Romanında Katlanamama Durumunun Tezahürü: Oluşa İzin Vermeme ve Dirençsizlik," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 24 (Aralık 2025): 31-40. <https://doi.org/10.55256/temasa.1678666>

İssızlığın Ortası Romanında Katlanamama Durumunun Tezahürü:

Oluşa İzin Vermeme ve Dirençsizlik

Oğuz Öcal¹

ORCID: 0000-0003-2301-095X

DOI: 10.55256/TEMASA.1678666

Öz

Mehmet Eroğlu'nun *İssızlığın Ortası* romanı, asıl kişi Ayhan'ın şahsında varlığı tehdit eden unsuru katlanamama durumu olarak görünüşe çıkaran bir romandır. Martin Heidegger'e göre katlanma, oluşuma izin verme durumu ile yıkıcı unsurlara karşı dirençli olmayı ifade eder. Katlanamama ise oluşuma izin vermeme ile yıkıcı unsurlara karşı dirençli olmamayı bildirir. Dayanamama anlamına da gelen bu durumun en önemli tezahürü ise tahammül edememek, kırılmak, kopmak, yitip gitmek ve ölmeyi istemektir. Katlanamayan bir birey olarak Ayhan, geçmişe takılıp kalmış bir durumda iken ilişkili olduğu insanların da yardımıyla kendisiyle karşılaşır ve Ankara'da bulunduğu iki aylık zaman dilimi içinde açılan olanaklar arasından seçimler yapmak zorunda kalır. Onun yaşamının bu kısa döneminde iki esas olanak vardır karşısında: O, ya zorluklara katlanıp her şeye yeniden başlayacak ya da durumunu olduğu gibi koruyacaktır. Ya oluşuma izin verecek ya da vermeyecektir. Olanakların sınırında duran Ayhan, yaşamın yenilenme çağrısını duymak yerine intikamcı bir tavırla en az dört defa ölmeyi seçer. Onun ölmeyi istemesinin veya oluşa izin vermemesinin nedeni ise içinde olduğu ancak farkında olmadığı katlanamama (güçsüz ve dirençsiz olma) durumudur. Bu yazıda, yaşamayı değil ölmeyi isteyen Ayhan'ın seçiminin en yakın ve en derin nedeni olarak katlanamama durumu işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, Katlanamama, Oluşa İzin Vermeme, Plastitesini Yitirme.**Manifestations of the Situation of Intolerans in the Novel *Middle of the Desolation*: Not Allowing Becoming and Not Resisting****Abstract**

Mehmet Eroğlu's novel, *the Middle of Desolation*, is a novel that reveals the element that threatens existence in the person of the main character, Ayhan, as a state of intolerance. According to Martin Heidegger, endurance refers to the state of allowing formation and being resistant to destructive elements. Inability to endure, on the other hand, indicates the state of not allowing formation and not being resistant to destructive elements. The most important manifestation of this situation, which also means not being able to endure, is not being able to endure, being broken, breaking off, being lost and wanting to die. As an unbearable person, Ayhan, while stuck in the past, encounters himself with the help of the people he is related to and is forced to make choices among the opportunities that open up during the two-month period he is in Ankara. There are two main possibilities in this short period of his life: He will either endure the hardships and start all over again or he will maintain his situation as it is. He will either allow the formation or he will not. Standing at the edge of possibilities, Ayhan chooses to die at least four times with a vengeful attitude rather than hearing the call of life's renewal. The reason why he wants to die or does not allow it to happen is the state of intolerance (being weak and resistant) that he is in but is unaware of. In this article, the inability to endure is pointed out as the most immediate and deep reason for Ayhan's choice to die rather than live.

Keywords: Mehmet Eroğlu, *The Middle Of Desolation*, Inability To Endure, Not Allowing To Become, Loss Of Plasticity.¹ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, TDE Bölümü. ogzocal@yahoo.com

Giriş: Asıl Kişi Ayhan İlyasoğlu ve Katlanamama Durumu

Mehmet Eroğlu'nun *İssizliğin Ortası* romanı, asıl kişi ve kahraman anlatıcı Ayhan İlyasoğlu'nun şahsında varlığı (olanağı, elde olanı) tehdit eden unsuru, katlanamama durumu olarak görünüşe çıkaran bir romandır.

Ayhan İlyasoğlu, 1949 İzmir doğumludur. Kayseri'de yatılı olarak okuduktan sonra bir Amerikan Koleji'nden mezun olur ve üniversitede okurken devrimci eylemlere katıldığı için tutuklanır ve üç buçuk yıl kadar ceza evinde kalır. 1971 askerî muhtırasından sonra cezaevinden çıkar, okulunu bitirir ve asteğmen olarak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına katılır. Daha sonra Kıbrıs'ın bir kıyı kasabasında karakol komutanı olarak görev yapar. Orada görev yaparken savaş esnasında yaşadıklarını kaldıramadığı ve istemeden birilerinin ölümüne neden olduğu için intihar girişiminde bulunur ancak başarılı olamaz. Bir süre hastanede kalan ve tedavi olan Ayhan, askerliğini bitirdikten sonra terhis edilir ve Ankara'da bulunan üvey kardeşi Murat'ın yanına gelir. 1975 yılının başında iki ay kadar orada kalır ve üvey kardeşinin desteği ile özel ders verir. Çok genç olmasına rağmen "eski" arkadaşlarıyla buluşur ve yeni insanlarla tanışır. Bu süre içinde kısmen de olsa kendisiyle hesaplaşır ve birkaç seçim yapar.

İnançlarını yitirdiği için anlamsal ve amaçsal bir boşluk içinde olan Ayhan, "geçmiş bugünde yaşamaya mahkûm edildim ben"² diye düşünen ve birkaç hadiseye takılıp kalmış birisidir. Onun geçmişte kalan ancak aşamadığı hadiselerden ilki, üvey annesi ile yakınlaşması ve sonrasında yaşadıklarıdır. Şöyle ki o, on üç yaşında iken annesinin ölümünden sonra evlenen babasının genç ve güzel karısına karşı cinsel bir istek duyar ve o kadına babasının evde olmadığı bir gece sabaha karşı bahçede tehlikeli bir şekilde yakınlaşır. Tesadüfen gerçekleşen bu yakınlaşmaya şahit olan halası, çığlık atarak onları birbirinden uzaklaştırır ve daha önce kendisini "kız kurusu" diye aşağılayan yeğeni Ayhan'ı küçük düşürür. Muhtemelen aile içinde duyulan bu hadiseden sonra Ayhan, giriş sınavını kazandığı bir yatılı okula sürgün edilir gibi gönderilir. Bu sürgünden sonra zor bir duruma düşen Ayhan, yatılı okulda kendisine yakınlık gösteren arkadaşı Zafer'in yardımıyla yaşadığı travmayı birazcık da olsa unuttur ancak yanlış anlaşılmış olmaktan kaynaklanan bu hadiseden sonra kendisini halası başta olmak üzere kimseye anlatamaz. Anlatsa bile anlaşılamayacağını düşündüğü için onu bir sır gibi içinde saklamayı seçer. Bu sürgün deneyiminden sonra kendisini hem suçlu hem de mağdur olarak görür ve bu çelişkinin neden olduğu karışık ruh hâli ile yaşamının ikiye bölündüğünü düşünür. O güne kadar kendisini saf, masum ve mutlu hissederken o günden sonra kendisini daima çelişkili, suçlu ve mutsuz bulur. Derinden incinir ve üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen yaşamını ikiye bölen bu durumdan kurtulamaz. Yeni tanıştığı kadınlardan birisine, suçlayıcı nitelikli bu çığlığın neden olduğu travmadan ve başından geçen hadiseden kısaca şöyle bahseder:

Neden yaptım o hareketi? Rezzan'ın teyzesinin göğsünde sürdürdüğüm o rezaleti neden tekrarladım? Hâlâ bilmiyorum. Sonra halamın çığlığı böldü sessizliği, her şey parçalanıp kayboldu. Lerzan "Kimdi o kadın?" diye düşüncelerimi susturuyor. Sonraları ne zaman düşünsem, gerçekten o gece o çığlıkta öldüğüm duygusuna kapıldım hep. Ondan sonraki her şey başka bir Ayhan'ın üstüne yığıldı. Şimdi yirmi altı yaşımdayım, o gece on üçtüm, o çığlık ikiye böldü yaşantımı. O kadın kimdi? Murat'ın annesi, üvey annem diyemiyorum. Ömür boyu taşıyacağım bir sır benim.³

Geçmiş bağışlayamayan Ayhan'ın takılıp kaldığı diğer hadise ise Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında insanların ölümüne neden olmasıdır. Bir sosyalist olduğu için üç buçuk yıl kadar ceza evinde kalan Ayhan, özgür kaldıktan sonra sosyal hayata kolay uyum sağlayamaz ve geçen zamanla inancını yitirir. Ardından da bir asteğmen olarak askere gider ve istemese de söz konusu harekât esnasında insanların ölümüne neden olduğu için bunalıma girer. Ayhan'ın yaşadığı durum, ölmeyi ve öldürmeyi asker olmanın gereği olarak gören komutanına göre sadece "sivillerin tutulduğu bir hastalıktır"⁴. O, bu "hastalık" durumunda iken değiştirmeye çalıştığı dünyada insanın esas unsur değil, sadece "önemsiz bir ayrıntı" olduğunu anlar. Daha önce "Sorumluluktan vazgeçmem. (...) İnsan olmak bütün

² Mehmet Eroğlu, *İssizliğin Ortası* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2007), 219.

³ Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, 286.

⁴ Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, 113.

evrenin sorumluluğunu içinde duymak demektir. Sorumluluğu duyan tek insan olsan da tek başına kalsan da vazgeçmemelisin”⁵ diye düşünen Ayhan, bir itirafta bulunur ve “insanlıkla ilgili bütün kavramlarla teker teker bütün bağlarımı kopardım” der. Bu itirafından hemen sonra ise yoğun bir intikam istemi ile kendisini öldürmeye çalışır ancak bu girişiminde başarılı olamaz.

Biliyor musunuz, basit, olağan, bir avuç içine sığacak kadar aptal bir beynim olmasını çok istemişimdir. Ama o köye geldiğimde korkak, tedirgin, kuşkucu ve kavgayı yitirmiş bir beyin taşıyordum. Evet, oraya hayatımın en büyük savaşını kaybederek geldim; inanmayı. Sonuç: İnsanlık ve insanlıkla ilgili bütün kavramlarla teker teker bütün bağlarımı kopardım. (...) Ertesi gün o köyden ayrıldım ve öğlene doğru kurşunu kafama sıktım, ama elim titremişti, başaramamıştım. O ana kadar üç, papazı da sayarsanız dört kişiyi öldürmüş ve birinin de ölümüne neden olmuşum. Gerçekte parça parça kendimi öldürüyordum.⁶

İntihar girişimi ile bir intikam istemi içinde olduğunu ortaya koyan ancak onun farkında olmayan Ayhan, bir kuşağın düşlerini muhtıra ile yerle bir eden ve daha sonra kendisini savaşmak zorunda bırakan düzenle uyumsuzdur ve onun istediği gibi birisi olmayı reddeder. Ancak ne ondan bütünüyle kopup sahil bir özerk yaşam kurabilir ne de varlığın kendisini biçimleyip düzenlemesine izin verir. Bunun için de çelişkili ve dirençsiz bir haletiruhiye içinde kendisini çağırın varlığa katlanamayan bir insan olarak kalır. O hâlde katlanma nedir?

Katlanma, gücün en esas açılımıdır ve insanın katlanılabilir bir değişime ve biçimlenmeye izin vermesi durumunu ifade eder. Bir başka ifade ile katlanma, plastitesi olan insanın eğilip bükülebilmesi için gerekli olan çıkış noktasıdır ve varlığın insanı değiştirip düzenlemesine tahammül edebilmesini bildirir. Bu bakımdan tahammül edebilmek veya katlanmak, varoluşun beraberinde getirdiği ağırlığı cesaret, metanet ve ihtimamla üstlenebilmek demektir. Bunun yanı sıra katlanma terimini, iç veya dış unsurlar tarafından yok edilmeye, ortadan kaldırılmaya karşı dayanıklı ve dirençli olmayı ifade eder. Martin Heidegger, *Aristoteles Metafizik 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği* başlıklı kitabında burada kısaca özetlediğimiz katlanma durumunu, bir bütün olarak biçimlenebilmek için oluşuma izin verme ile yıkıcı unsurlara karşı dirençli olma olarak tanımlar:

Güç olmanın tarzlarından biri katlanma gücüdür. Bu katlanmanın kendisinde katlanabilir bir değişim için hareket noktası olarak başka bir şey tarafından katlanabilir olan şeydir. Ama güç olmanın tarzlarından başka biri ise daha kötüye bir değişim karşısında ve biri tarafından yok olma anlamında (...) bir değiştirilmeye dayanamama huyudur (...). Katlanmanın özel bir tarzı tahammül etme, tahammül edebilirliktir. Ne ki biçim verilme izni vermek aynı zamanda şu anlamda ona karşı olmamaktır: ona karşı bir şey yapmamak, kendinde onun olmasına kendini öylesine bırakma; -ebilmek (...). Katlanmak, her zarara, ortadan kaldırılmaya ve yok edilmeye karşı dayanmaktır, dolayısıyla genelde dirençliliğidir. Katlanma biçim verilebilirlik, kırılabilirlik ve dirençliliğidir.⁷

Katlanabilmenin olumsuzluğu olan katlanamama ise eğilip bükülme ve yenilenme potansiyeli olan insanın içsel bir değişim ile biçimlenmeye izin vermemesi durumunu bildirir. Bu durum, ayrıca direnç, cesaret, mücadele ve ihtimam eksikliğinden dolayı varoluşa tahammül edememe anlamına da gelir ve onun en önemli tezahürleri ise oluşa izin vermemesi ile ölmeyi isteme olarak işaret edilebilir. İnsanın geliştirdiği bütün savunma mekanizmaları, birer katlanabilme biçimi olduğu için katlanamayan veya savunma direnci olmayan canlının hayatta kalma ihtimali yoktur, denilebilir.

Bir katlanamayan olarak Ayhan, geçmişte takılıp kalmış bir durumda iken ilişkili olduğu insanların da yardımıyla Ankara'da 1975 yılının ilk çeyreğinde birkaç karşılaşma deneyimi yaşar ve açılan olanaklar arasından seçimler yapmak zorunda kalır. Onun birkaç aylık süre içinde yaşadığı karşılaşmalar ile yaptığı seçimler, şöyle ifade edilebilir:

⁵ Eroğlu, *Issızlığın Ortası*, 131-132.

⁶ Eroğlu, *Issızlığın Ortası*, 328-329.

⁷ Martin Heidegger, *Aristoteles Metafizik 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, çev. Saffet Babür. (Ankara: BilgeSu Yay., 2010), 87-89.

1. Ayhan İlyasoğlu'nun Dört Esas Seçimi

Henüz yirmi altı yaşında olan Ayhan, Ankara'ya yerleştikten sonra çocukluğundan beri arkadaşı, komşusu ve sevgilisi olan Rezzan ile karşılaşır. Zengin bir ailenin kızı olan Rezzan, Ayhan'a âşık olduğu için hiç evlenmemiş ve yıllarca onun önce cezaevinden çıkmasını, sonra da askerden dönmelerini beklemiştir. Ayhan ise Rezzan'a çok değer vermez, sadece yalnız kaldığı zamanlarda onunla yazışır ve cinsel ilişki kurmak ister. Kendisiyle birlikte olurken bile başkasının ismini sayıklayan Ayhan, genç kadına karşı samimiyetsiz bir tavır takındığı için geçmişte onun teyzesi ile birlikte olma cesaretini bile göstermiş ancak bu durumu ondan gizlemiştir. Oysa Rezzan, ona karşı daima dürüst davranır ve zor anlarında hep onun yanında olur. Bir hastalığı esnasında günlerce başında bekler, kötü durumda olan sevgilisine sahip çıkar ve onu sarsıp kendine getirmeye çalışır. Samimiyetsiz olmasına rağmen tutunabilmesi için ona yardım etmek ister ve kırılıp incinme riskini göze alarak ona her şeye birlikte yeniden başlamayı teklif eder. Onun bu teklifinden sonra Ayhan, kendisiyle karşılaşır ve açılan olanaklar arasından bir seçim yapmak zorunda kalır. İki esas olanak vardır karşısında: O, ya kendisini alt edip genç kadının da desteğiyle derlenip toplanacak ve yaşama yeniden başlayacak ya da bu olanağı reddedecektir. Ya oluşuma izin verip sorumluluk üstlenecek ya da yaşamın sorumluluğunu üstlenmeden bir katlanamayan olarak kalacaktır. Olanakların sınırında duran Ayhan, hayat ile ölüm arasında seçim yapmak “benim elimde” diye düşünür ancak pratikte konuştuğu kadar cesur olamaz, dolayısıyla Rezzan'ı da yeniden başlama fikrini de reddeder. Böylece yaşamı değersizleştiren bu seçimiyle bir katlanamayan olduğunu ortaya koyar:

Bana lütfen anlat. Senin için neyim ben? Hangi yolu seçeceğimi söyle bana.

Göz göze geliyoruz, gözyaşlarında yardım çılgınlıkları parıldıyor. Söyleyecek hiçbir şeyim yok. Birden bütün olup bitenlere, bütün kızgınlık ve öfkeye rağmen yine de uzlaşmaya razı olduğumu hissediyorum. Hayır, artık ikimiz de dönülecek noktaya geldik. Geriye dönmek eskimiş hikâyeyi yeniden yaşamak olur. Ona hayır deyip uyuyacağım. Beni çok önemseme.⁸

Kendisiyle yüzleşmekten kaçan Ayhan, savaşta iken insanların ölümüne neden olduğu için intihar girişiminde bulunur ancak ölmez. Bir süre hastanede kalır ve orada kendisiyle ilgilenen doktora iç dünyasını açar. Geçmişini, muhtıra sonrası duyduğu yenilgiyi ve içinde olduğu durumu olduğu gibi anlatır. İnsan olmanın hâlâ mümkün olduğuna inanan doktor, Ayhan'ı dinler ve sorunun esasen bir hayal kırıklığı ile inanç kaybından kaynaklandığını düşünür. Bunun için de karşılaştığı güçlüklerle katlanamayan Ayhan'a, içindeki ateşi tekrar yakabilecek ve kendisine destek olabilecek birisini bulmasını tavsiye eder ve üzerindeki gereksiz yüklerden kurtarıp onu yaşama yeniden ısındırmaya çalışır. Anlattıkça kendisini daha yakından tanıyan Ayhan ise onun bu tavsiyesini aylar sonra anımsar ve Rezzan ile ilişkisini bitirdikten sonra sadece bir defa gördüğü Ferda isimli kadını, “buzlarını eritebilecek” ve kendisini “karanlığın ormanından çekip alabilecek”⁹ bir kurtarıcı olarak görmeye başlar. Onu elde etmek için şaşırtıcı bir hamlede bulunur ve genç kadını retorik oyunlarla ikna eder. İkna ettiği genç kadından hem kendisini ıssızlıktan kurtarıp “akıp giden gündelik hayata [ve] insanlara alıştırmalarını” hem de ondan “kadınların beynine saldırdığı korkuların, kuşku, acıların hesabını”¹⁰ vermesini ister. Bir diğer ifadeyle hem genç kadını kurtarıcı olarak görür hem de ona yılların birikmiş bütün “faturalarını” ödetmek ister. Böyle bağlı ve bağımlı bir durumda iken dul ve zengin birisi olan Ferda ile birlikte olur. İstediklerini elde eden ancak tatmin olmayan Ayhan, kısa bir süre sonra Ferda'nın kendisini bir insan olarak değil de bir araç olarak gördüğünü fark eder. Öyle düşündüğü için de bir ara karar alır ve kendisini değil de cinsel yeteneğini tercih eden Ferda'yla şartlı bir şekilde ilişkisini sürdürmeye karar verir ve her şey “peşinde olduğum o kurtuluşa varamayacağımı anladığım anda sona erecek”¹¹ diye kendisini koşullandırır. Bir diğer ifadeyle ön koşullu bir şekilde, istediği kurtuluşa ulaşırsa onunla devam etmeyi, ulaşamazsa onu terk etmeyi düşünür. Kötü niyetli birisi olmayan ancak halasının çılgınlığından sonra kadınlarla ilişkilerinde sorunlu birisine dönüşen Ayhan, kısa

⁸ Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, 144.

⁹ Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, 172.

¹⁰ Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, 168-169.

¹¹ Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, 223.

bir süre sonra kendisi gibi sado-mazoşist olan Ferda'nın gerçek yüzünü görür, onun erkek kardeşi ile amcasını aradan çıkarıp bütün mirasa tek başına konmaya çalışan “derisi sıcak bir hayvandan başka bir şey olmadığını” anlar. Yaşadığı bu deneyimden sonra bir sınır duruma gelir ve açılan olanaklar arasından yeniden seçim yapmak zorunda kalır. Yine iki esas olanak vardır karşısında: O, ya bir kurtarıcı beklemeden yaşama sahip çıkacak ya da yaşamdan kopup ölecektir. Ya varlığın çağrısını duyup cesaretle mücadele edecek ya da cesaretsiz ve dirençsiz bir katlanamayan olarak kalacaktır. Olanakların karşısında duran Ayhan, oluşun gereklerini yerine getirmek yerine ölmeyi ve durumunu olduğu gibi bırakmayı seçerek bir katlanamayan olduğunu yeniden ortaya koyar:

Hiçbir zaman iyi olmadım. Kurtulmak için o hastaneden çıktığımdan beri o dönemece koştum durdum. Aynı sona. Hep ölüme doğru döndüm yüzümü. (...)

Beklediğim halde hâlâ Ali'nin öldüğünü kabul edemiyorum. Onun gibi bir dev nasıl ölür? Onun yüreğini delecek kurşun, damarlarındaki kanı akıtacak bıçak henüz yapılmamışken bir sopaya nasıl yenilir? Ama öldü işte. Zafer gibi öldü. Sıra bende. Onları daha fazla bekletmemeliyim. Artık bütün sorun yerini ve biçimini kararlaştırmakta. Ama gövdemi bu pis kente bırakmayacağım.¹²

Donuk bir haletiruhiye içinde olan Ayhan, Rezzan'ın ısrarıyla katıldığı bir partide Mösyö Pier isimli birisiyle tanışır. Mösyö Pier, Fransız ordusu için Afrika'da savaşmış ve savaştan sonra ölümlere neden olduğu için dinlere, partilere ve ideolojilere inancını yitirmiş ve insanlardan umudunu kesmiş birisidir. Öyle olduğu için de Ayhan'la benzer bir durumdadır ve ona bu durumda iken “ne yapacağız?” diye sorar. Bu soruyla daha önce de muhatap olan Ayhan, ona ne ikna edici bir cevap bulmaya çalışır ne de bir cevap bulunabileceğine inanır. Sadece “benim gibi korkakların, kavgayı yarıda bırakanların cevaplayabileceği bir soru değil bu”¹³ demekle yetinir. Ancak yaşama olan inancını yitirdiğini ortaya çıkaran bu ontolojik soru, onu kendi gerçeğiyle karşılaştırır ve açılan olanaklar arasından bir seçim yapmaya zorlar. Yine iki esas olanak vardır karşısında: O, ya cesaret ile yaşama sahip çıkacak ya da dirençsiz bir şekilde yaşamı sahipsiz bırakacaktır. Ya oluşun ağırlığına katlanıp her şeye yeniden başlayacak ya da bir katlanamayan olarak her şeyi olduğu gibi bırakacaktır. Mümkün şeylerin sınırında duran Ayhan, kötülüklerle dolu olan dünya ile mücadele etmek yerine intikamcı bir tavırla ölmeyi seçer. Bu üçüncü seçimi ise onun kendisini de dünyayı da cezalandıran bir katlanamayan olduğunu işaret eder:

Kendi hesabıma kafama kurşun sıkmak da dahil birçok şeyi denedim. Ama sizin sorunuza, “Ne yapmalıyız?”a bir cevap bulamadım; bulunacağına da inanmıyorum. (...) Belki de benim gibiler için insanlığa ait kavramlardan herhangi birisine bağlanamamak bütün sorun. (...) Evet, insanlıkta inanılacak bir şey kalmadı. Öyle bir insanlığın malıyız ki değer verdiği bütün kavramlar kanla yıkanmış, barış diyerek açtığı bütün yollar kan göllerine dönüşmüş, mutluluk diye sunduğu her şeyin gölgesi ölümlerle damgalanmış. Ben bir sona yaklaştım. Sürüp giden anlamsızlığı, mantığının içine sığdıramadığım hayatı sona erdirecek bir çözüme vardım. Beynimi ortadan kaldırmalıyım.¹⁴

Kolay olana iltifat eden Ayhan, yukarıda da belirtildiği gibi 68 kuşağı bir devrimcidir ve üç buçuk yıl cezaevinde kaldıktan sonra inandığı değerlerden soğur ve barış harekâtı esnasında ise insanların en vahşi yüzüyle karşılaştığı için daha iyi bir dünyanın olabileceğine dair inancını bütünüyle yitirir, ardından da tükenmiş bir haletiruhiye içinde kendisini “yenik”, “korkak” ve “kavgayı yarıda bırakan” birisi olarak görmeye başlar. Böyle bir durumda iken daha önce birlikte mücadele ettiği arkadaşlarıyla Ankara'da buluşur ve görüşür. O arkadaşlarından Fazıl ile Naci, düzene uyum sağladığı için yitip gitmiş; Zafer, ortadan kaybolmuş; Ali, gördüğü işkenceden dolayı yatalak hâle gelmiş; Nalan, yoğun bir pişmanlık duygusuyla perişan olmuş; Halit ise düşüncelerini her şeye rağmen korumayı başarabilmiştir. Bu kişilerden birisi olan ve cezaevinden çıktıktan sonra hayata tutunmayı başarabilen Halit, sonradan “hain ve pasifist diye horlanıp dışlanmış” olmasına rağmen eski bir öğrenci lideri olarak mücadeleye devam etmiştir. Öyle olduğu için de “ölüme geç kalmış gibi acele eden” arkadaşının kötü durumundan rahatsız olur ve bir samimi anında ondan teslim olmasını değil, zorluklara karşı mücadele etmesini ister. Yaşam için sorumluluk almak yerine kolay

¹² Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, 311, 313-314.

¹³ Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, 262.

¹⁴ Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, 330.

olan yolu seçen ve yavaş yavaş ölen arkadaşını sarsıp uyandırmaya ve kendine getirmeye çalışır. Onun bütün gayretine rağmen Ayhan, kılını bile kıpırdatmaz ve değişim için bir hamlede bile bulunmaz. Sadece “artık inanamıyorum, yenildim” ve “yaşamak için tutunabileceğim iki şeyi birden yitirdim üst üste”¹⁵ demekle yetinir. Bu ikrar ile itiraftan sonra ise son bir kez kendisiyle karşılaşır ve açılan olanaklar arasından yeniden bir seçim yapmak zorunda kalır: Yine iki olanak vardır karşısında: O, ya Halit’in ısrarla vurguladığı gibi yaşama evet diyecek ya da ölümü seçecektir. Ya oluşun ağırlığını üstlenecek ya da cesaretsiz ve dirençsiz bir şekilde dağılıp gidecektir. Olanakların sınırında duran Ayhan, yine ikincisini seçer ve kendisini bir katlanamayan olarak ıssızlığın ortasına sürer:

Otobüs hızlandıkça geride bıraktığım kilometreler artıyor. Artık her şey uzakta kaldı. Ferda, Rezzan, Nalan, Halit, Ali, Naci, Murat, hepsini unutacağım. Hayaletlerimle baş başayım yeniden. (...) Önümde uzanan yol nereye götürecektir beni? Zafer’in bıraktığı izlere rastlayacak mıyım? Sorular, yine sorular. Birkaç ay önce Magosa’dan ayrılırken de sorular vardı kafamda. Yeniden aynı noktaya mı döndüm? Hayır, bu kez bir kurtuluş umudu yok. Zafer’i bulsam da bulmasam da sona geldim. (...) Birden bütün gürültüler susuyor. İssizlığın ortasındayım artık.¹⁶

Değerlendirme/Seçimlerin Nedeni

Kronolojik olarak ifade edilen bu dört esas seçimi içeren *İssizlığın Ortası*, asıl kişi Ayhan’ın şahsında varlığı tehdit eden unsuru katlanamama durumu olarak görünüşe çıkaran bir romandır.

Kısa bir ifadeyle katlanma, oluşuma izin verme durumu ile yıkıcı unsurlara karşı dirençli olmayı ifade eder. Onun olumsuzluğu olan katlanamama durumu ise oluşuma izin vermeme ile yıkıcı unsurlara karşı dirençsiz olmayı bildirir. Yıkıcı olan bu durumun tezahürlerini kendi içinde basitten karmaşığa doğru küsmek, kırılmak, sahip çıkmamak ve ölmeyi istemek olarak sıralamak mümkündür. Bir anlayıp yorumlayan olarak insan, kendilik bilgisi eksikse, içinde olduğu katlanamama durumunun çoğu zaman farkında olmaz. Bu bloke edici duruma örnek olarak ise varlığa inanmadığı için kendini oluşa bırakamayan ancak onun farkında olmayan sıradan insanlar verilebilir. Sıradan insan ile burada gündelik pek çok şeyle ilgili malumatı olan ancak kendisini yeterince bilmeyen ve oluşa katlanamayan insan kastedilmektedir.

Tanımlandığı şekliyle bir katlanamama durumu içinde olan ancak onu yeterince bilmeyen Ayhan, geçmişte kalan iki esas hadiseye takılmıştır. Bu hadiselerden ilki, üvey annesinin göğüslerini okşarken halasının olaya şahit olması ve suçlayıcı şekilde bağırıp kendisini evden sürmesi, ikincisi ise 68 kuşağına mensup bir devrimci olarak ceza evine girip çıkması ve barış harekâtı sırasında insanların ölümüne neden olmasıdır. O, bu ikinci durum için kendisini suçlu hissetmez ancak savaştan sonra oluşan bilinç düzeyi ile insanların dünyaya egemen olan düzen tarafından esas değil de ayrıntı olarak görüldüğünü anlar ve daha önce kısmen kaybettiği inancını bütünüyle yitirir, bunalıma girer. Böyle bir durumda iken Ankara’ya döner ve orada bulunduğu iki aylık süre içinde ise iletişim kurduğu insanlar aracılığıyla dört defa sınır duruma gelir ve açılan olanaklar arasından seçimler yapmak zorunda kalır. Bu karşılaşma deneyimleri esnasında iki esas olanak vardır karşısında: O, ya varlığın çağrısını duyup oluşa izin verecek ya da oluşa izin vermeyen bir katlanamayan olarak kalacaktır. Ya oluşu bütün zorluğuna rağmen üstlenecek ya da onu üstlenmeyecektir. Daha geniş bir ifadeyle özgür olmak ile olmamak, değişmek ile değişmemek, olmak ile olmamak, aşmak ile aşmamak, katlanmak ile katlanmamak gibi olanakların arasında duran Ayhan, daima ikinci olanağı seçer ve bu esas seçimiyle içinde olduğu durumdan doğrudan sorumlu olduğunu ortaya koyar.

Ayhan’ın varlığın (elde olanın, olanağın) çağrısını duymak yerine intiharı seçmesinin öncelikli nedeni, bir katlanamama durumu içinde olması ancak böyle bir durum içinde olduğunu bilmemesidir. Bu katlanamama durumu, bir belirleyici olarak onun anlama ve yorumlama biçimi başta olmak üzere her şeyini şekillendirir ve kendisini, en iyi şekilde yaşama evet demek yerine hayır demekle, ceza düşkünü olmakla ve intikamcı düşünce ile görünüşe çıkarır.

¹⁵ Eroğlu, *İssizlığın Ortası*, 332-333.

¹⁶ Eroğlu, *İssizlığın Ortası*, 338-339.

İntikamcı düşünce, bir şeyler (yaşam, insanlar, toplum ve dünya) istenildiği gibi olmadığında sonsuz bir hiçleme istemi ile elde olanı sahipsiz bırakmayı veya cezalandırmayı ifade eder. Dünya istenildiği gibi değilse kişi de dünyanın istediği gibi olmaz intikamcı düşüncede. Oluşa izin vermemek, küsmek ve ölmeyi istemek gibi durumlar, bu hususun birer açılımıdır. Hem bir durum içinde olan hem de onun farkında olmayan Ayhan, geçmiş aşıp elde olana sahip çıkacak kadar güçlü olmadığı için kolay olan intikam alma yolunu tercih eder ve istediği gibi olmayan toplumu da dünyayı da cezalandırmak için intihar etmeye karar verir. Onun bu son ve en tepkisel nitelikli olan seçimi, bir yorumdur ve intikamcı düşünce ile başta kendisi olmak üzere her şeye top yekûn ceza kestiğini işaret eder.

Ayhan'da intikamcı düşünce nasıl oluşur, neleri kapsar ve nerede biter? Henüz on üç yaşında bir genç iken cinsel ilişkiyi deneyimleyen Ayhan, bir gün üvey annesi ile yakınlaşınca bu duruma şahit olan halası, muhtemelen babası ile birlikte hareket ederek onu yatılı okula gönderir. Sevmeyi ve anlaşılmayı beklerken sürgüne gönderilen ve babasının gözünden düşen Ayhan, derinden incinir ve bu travmatik deneyimden sonra ayağının altındaki zemini yitirir. Onun için bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmaz. Bunun için de o, kendisini daima bir yitim yaşamış ve mağdur edilmiş birisi olarak görür. Yaşadığı bu travmayı, lise ve üniversite yıllarında devrimci mücadeleye katılması ve arkadaşı Zafer'in desteğiyle biraz geride bırakır ancak onu asla aşamaz. Unutulamayan ve aşılamayan bu travma, cezaevi deneyimi ile savaşta insanların ölümüne neden olmasından sonra dönüşür ve onu hiç farkında olmadan yalnız, bunalımlı, yenik ve katlanamayan bir insan hâline getirir. Giderek artan bir şekilde onu içeriden biçimler, düzenler ve terbiye eder.

Hesaplaşılması için büyüyen ve onu yaşama ve dünyaya düşman birisine dönüştüren bu durum, Ayhan'ın aile bağlarını koparmasına ve halasına karşı bitmez tükenmez bir nefret duymasına neden olur. O, bu intikamcı ruh hâli içinde iken halasından kalan mirası da ölümüyle kendisini terk etmiş ve cezalandırmış olan annesinden arta kalan şeyleri de reddeder. Kendisini sessizce süren babasını ne anar ne de ondan kalan mirası gündeme getirir. Annesi ile halası tarafından terk edilen ve Rezzan'ın teyzesi tarafından henüz on üç yaşında iken bir cinsel istismara uğrayan Ayhan, “kadınları sevmiyor, nefret ediyorum onlardan”¹⁷ diye düşündüğü için onları ya ayartıp aşağılar ya da retorik oyunlarla küçümser. Onun öfke ile ilişki kurduğu kadınları; Murat'ın nişanlısı Ayşe, Zafer'i terk edip bir başka arkadaşıyla birlikte olduğu için “orospu” diye küçümsediği Nalan, Lerzan, Ferda, “ispiyoncu” Fazıl'ın “geride bıraktığı faturaları” ödemek zorunda olan karısı şeklinde sıralamak mümkündür. Ayhan, bu kadınlardan kimisine sözlü olarak kimisine cinsel ilişki esnasında sadistik bir şekilde şiddet uygular. Özellikle sevgilisi Ferda ile ilişkisi, son tahlilde kendisine ilk cinsel deneyimi ile travmasını anımsattığı için daima patolojiktir ve sadist bir şiddeti içerir. Bunun için de Ayhan, kendisini bir nesne olarak gören Ferda ile ilişkisini bitirirken ceza kesmenin beraberinde getirdiği bir rahatlıkla hareket eder.

Hem dünyanın insanı şeyleştirmesinden şikâyetçi olan hem de insanlara şey muamelesi yapan Ayhan, kurulu dünya düzeni içinde insanın esas değil sadece bir ayrıntı olduğunu, yani birer şey gibi kullanılıp atılabildiğini anladıktan sonra daha büyük bir kopuş yaşar ve benimsediği görüş için birkaç yılını ceza evinde geçirmiş olmasına rağmen ne mücadeleye devam eder ne de kurulu düzene uyup bir “küçük burjuva” olur. Bir diğer ifade ile dostlarının bütün ısrarına rağmen ne yaşama ‘evet’ der ne de devrime inanır. İntikamcı bir tavır alarak insanlarla yaşamın istediği gibi birisi olmayı reddeder. “Erken yıkılmanın öcünü alır gibi” sürekli içer, kendisini “geç kalmış bir ölüye” ve “bastonunu yitirmiş bir köre”¹⁸ benzetir; bağlı ve bağımlı olduğu arkadaşı Zafer'i bulduktan sonra tetiği ikinci ve son kez çekmeye karar verir. Yolculuğa çıkmadan ve eylemini gerçekleştirmeden önce ise yazdığı mektuplar aracılığıyla her şeyi cezalandırdığını ortaya koyar. Alıntılanan metinde Ayhan, görünüşte diğerkâm ancak gerçekte intikamcı olan kararını ortaya koyarken ceza kesmenin keyfini duyan bir insan olarak konuşur:

¹⁷ Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, 222.

¹⁸ Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, 70, 109, 282.

(...) Ama Murat'ın dikkatli gözlerinin, kâğıdın mektuptan çok bir vasiyetname olduğunu kavrayacağına eminim. Parayı, halamdan kalan mirasın tümünü Recep Efendi'nin karısına vermesini yazdım. Annemden kalan mücevherler de Rezan'ın olacak. Yalnızca inci gerdanlığı annesine vermesini yazdım. Yaşlanmış olsa da ona yakışacağından hiç kuşku yok. (...) Her şeye karar verdikten sonra kaderin garip cilvesiyle her şeyi erteleyecek miyim? Hayır, onu sağ ya da ölü bulup tetiği çekeceğim. Basit bir gecikme. Evet, yalnızca gecikeceğim.¹⁹

Yaşamı düşman olarak görüp içinde bir şeylerin yeşermesine izin vermeyen Ayhan'ın intikamcı tavrı, basit bir ceza kesmekten derin bir intihar istemine evrilir ve sonunda onu hiçbir şeye inanmayan birisine dönüştürür. Ulaştığı bu aşamada hiçbir şeye katlanamayan Ayhan, bulduğu her fırsatta kendisini “yenik”, “korkak”, “yıkık”, “bitik”, “soğuk” ve “duygusuz” gibi ifadelerle aşağılar ve değersizleştirir. Nihilist, yani hiçbir şeye inanmayan ve tahammül edemeyen birisi olarak Ankara'dan ayrılır. Şüphesiz o, yaşama inanıp değer verseydi yıkıcı unsurların kendisini içeriden olumsuz bir şekilde biçimlendirmesine karşı direnirdi. Onun bu intikamcı tepkiselliği ve dirençsizliği, yabancılaşmış ve yapabileceği başka bir şey kalmamış gibi düşünen insanın “yaşantı reaksiyonu” olarak da değerlendirilebilir. Yabancılaşmış insanın yaşantı reaksiyonu, kısa bir ifadeyle “önemli bir savunma mekanizması olarak insanın kendisini yabancılaştıran nesnel toplumsal koşullara öznel-bireysel düzlemde gösterebildiği bir tepkidir”.²⁰

Ayhan'ın bir cezalandırıcı olarak açılan olanakları kapatıp bunalım yaşamasının dolaylı nedenleri ise ilk gençlik yıllarında yaşadığı travma, bir kuşağın mensubu olarak cezaevine girip çıkmasına karşın kurulu düzenin olduğu gibi kalması, savaş esnasında insanların ölümüne neden olması, bir küçük burjuva aydını olarak topluma yabancı olması ve hesapçı dünya düzeni içinde yaşaması olarak tespit edilebilir. İnci Enginün, “insanlığın değerlerine artık” inanmayan Ayhan'ın durumunu, bunalımlı geçen çocukluğuna ve savaşı yaşayıp onun üzerine düşünmesine bağlar.²¹ Gürsel Aytac, onun bunalımını, toplumun değer yargılarına yabancı bir eğitim anlayışıyla yetişmiş olmasıyla izah eder.²² Hasan Yürek, İnci Enginün gibi düşünür ve Ayhan'ın bunalımını çocukluğunda yaşadığı olumsuzluklara, mensubu olduğu kuşağın yaşadığı yenilgiye ve savaş esnasında başından geçenlere bağlar.²³ Ahmet Oktay, Ayhan'ın dramını, libidonal bastırma ile ortaya çıkan kişisel bir sorunu, pişmanlık ile suçluluk duygusunun eşliğinde siyasal bir sorun hâline getirmesi ile izah eder ve “Ayhan, aslında suçluluk duygusundan kurtulmak için siyasal eylemin üstüne adeta gönüllü olarak atlamaktadır”²⁴ der. Gökçen Sevim de Ahmet Oktay gibi Ayhan'ın bunalımının nedenini, üvey annesiyle yakınlaşmasından sonra ortaya çıkan suçluluk ve pişmanlık duygusunu kahraman olmaya çalışarak telafi etmek istemesi ile muhtıra ve savaş deneyiminden sonra yaşadığı yabancılaşma ile izah eder.²⁵ Hasan Bülent Kahraman ise bireyci tavırları olan Ayhan'ı, ne içinden çıktığı sınıfla uyum sağlayabilmiş ne de bilinçle tercih ettiği sınıfı benimseyebilmiş birisi olarak görür ve onun dramının nedenini, “bir ara katta yer aldığı için kökü olmayan birisinin başıboşluğunu yaşaması” ile açıklar.²⁶

Burada sıralanan ilk gençlik yıllarındaki travma, yenilgi ve savaş ile sahil ve köklü olmama gibi hususlar, birer nedendir ve Ayhan'ın durumu üzerinde etkili olurlar ancak onlar öncelikli değil, ikinci veya üçüncü dereceden nedenlerdir. Bu çalışmanın bakış açısına göre onun yaşadıklarından sonra dağılıp gitmesi ile intiharı seçmesinin öncelikli (en yakın, en derin) nedeni, oluşa izin verecek kadar cesur ve dirençli birisi olmamasıdır. Bir diğer ifadeyle Ayhan, içinde olduğu ancak farkında olmadığı katlanamama durumunun yönlendirmesiyle hem varlığın kendisini biçimlendirmesine izin vermez hem de yitip gitmeye karşı direnç göstermez. O, böyle gergin bir durumda iken yaşamın sahnesine çıkar, doğru ile yanlış arasındaki farkı önemsemeyen, köksüz ve nihilist bir anlayışla kararlar verir,

¹⁹ Eroğlu, *İssızlığın Ortası*, 325-326.

²⁰ Serol Teber, *İnsanın Hiçleşme Serüvenine Giriş* (İstanbul: Papirüs Yay., 2001), 181.

²¹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (İstanbul: Dergâh Yay., 2001), 365-366.

²² Gürsel Aytac, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (Ankara: Gündoğan Yay., 1999), 309.

²³ Yürek, *Mehmet Eroğlu'nun Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım*, 93.

²⁴ Ahmet Oktay, *Popüler Kültürden TV Sömürmesine* (İstanbul: İthaki Yay., 2009), 251-252.

²⁵ Gökçen Sevim, “İssızlığın Ortasında Geç Kalmış Ölü”nün Kimlik Arayışı ve Ait Olamama Diyalektiği,” *Ekev Akademi Dergisi* 59, (2014): 377-380.

²⁶ Hasan Bülent Kahraman, “Romanda Bilinçlenme ve Eroğlu'nun Romanı,” *Sanat Olayı* 26, (1984): 66-67.

seçimler yapar.

Romanın baş tarafında yer alan epigrafta Mesnevi’den alınan “Ateş kıvılcımlarıyla kızıl çehreli görünse de onun yaptığı işin sonundaki karanlığa bak” cümlesiyle ateşin görünüşte kızıl rengiyle güzel ancak gerçekte ise yakıp kül edici olduğuna işaret edilir ve metaforik olarak aşkın (inancın) benliği yok etmesi anlatılır. Aşkın (inancın) tasavvufi bağlamda insanı yakıp kül etmesi önemli ve istenen bir aşamadır. Seküler planda ise bu durum, inançlar eleştirel yaklaşılmazsa insanı dönüştürür ve intikamcı (fanatik, militan, radikal ve nihilist) birisi hâline getirebilir, şeklinde ifade edilebilir.

İnançlarıyla eleştirel bir ilişkisi olmayan Ayhan, böyle düşünüldüğünde görünüşte devrimci, gerçekte ise kişisel hesaplaşmasını tamamlayamamış ve bütün varlığıyla inandığı için değil de arkadaşı Zafer’in kendisini “gürültülü bir evrene” itmesiyle sosyalist mücadeleye katılmış birisidir, denilebilir. O, karşılaştığı bütün zorluklara gönüllü veya gönülsüz bir şekilde dayanmış olmasına rağmen görünüşü ile gerçekliği arasındaki bu uyumsuzluğu aşamamıştır ve kendisini, gerçekliğe karşı direnememiş birisi olan Naci’nin de belirttiği gibi, intihar etmek isteyen ancak onu gerçekleştirebilecek kadar cesur olmayan bir kuşağın intikamcı düşünceyle her şeye saldıran bir bireyi olarak görür.²⁷ İç dünyasındaki bu uyumsuzluk nedeniyle cezaevinden çıkıp muhtırayı yaşadktan sonra ne uzun sürecek bir mücadeleye katlanabilir ne de sosyalizme olan inancını koruyabilir. Benimsediği düşünceyi terk eder ve insan olarak çözülür. Onun bu durumundan hareketle bir çıkarım yapmak gerekirse inançlar, az önce de belirtildiği gibi hesaplaşıp kontrol edilmediğinde insanı mutlaka olumlu veya olumsuz bir şekilde dönüştürür, demek mümkündür.

Kendisini içinde yaşadığı topluma ve dünyaya ait hissetmeyen ve “üzerine kan sıçradı mı kurumuyor” diye düşünen Ayhan, ölmenin ve öldürmenin normal ve zorunlu olduğu bir savaşta yaşadıklarını, alışlageldiği gibi normal değil de anormal olarak görür. Böyle düşündüğü için de normal olanı benimseyemez ve kendisini bir katil gibi hisseder. Bir diğer ifadeyle normal olana uyum sağlayanın kazandığı, uyum sağlayamayanın ise kaybettiği bir dünya ile özdeşliğini yitirir ve bu yitim ise onu özgür ve içi ferah birisine değil, bir katlanamayana dönüştürüp intikam almaya koşullandırır; hem sosyalizmden hem de yaşamdan kopmasına neden olur. O, sırayla yaşadığı bu iki yitim deneyiminden sonra ise yeni bir değer üretebilecek ve gerçekliğe katlanabilecek kadar güçlü olmadığı için açılan olanakları kapatır ve metaforik bir ifade ile yanıp kül olur. Bu bakımdan onu kül eden, canı de aidiyetsiz olması da değil, kendisini oluşturanı bırakmadığını bilmemesidir. Ayhan, intikamcı dünyanın bozucu olan gerçeğine karşı direncinin olmadığını bilse ve bir olanak olarak varlığın kendisini, liberalizm ile sosyalizmin ötesine çağırdığını duysa idi oluşturma izin verebilir, dolayısıyla bir katlanan olarak kendisini de dünyayı da değerli kılabilirdi.

Heidegger’deki anlamıyla “hesaplayan bir planlamanın” içinde olan ve kendisini “sükunetle düşünmeye”²⁸ bırakamayan Ayhan, insanın bütün dünyadan sorumlu olduğunu iddia etmekten nihilist bir katlanamayana evrilir ve bütün bu özellikleriyle roman tarihimizin en özgün kişilerinden birisi olarak dikkati çeker. Önce asıl kişinin katlanamama durumunu ortaya koyan, sonra onun nedenlerini şimdi ile geçmiş arasında yoğun gidiş gelişlerle açığa çıkaran bu roman, içeriği, tekniği ve diliyle çok özgündür. Bir eleştirmen tarafından edebî “bir olay”²⁹ olarak görülen bu romanın farklı bakış açılarıyla okunmaya çok uygun olduğu söylenebilir.

²⁷ Eroğlu, *Issızlığın Ortası*, 280.

²⁸ Martin Heidegger, *Olmaya Bırakılmışlık*, çev. Mesut Keskin. (İstanbul: Avesta Yay., 2013), 17-19.

²⁹ Fethi Naci, *Yüz Yılın 100 Türk Romanı* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2009), 580.

Kaynakça

- Ahmet Oktay. *Popüler Kültürden TV Sömürmesine*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2009.
- Aytaç, Gürsel. *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999.
- Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001.
- Eroğlu, Mehmet. *İssızlığın Ortası*. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2007.
- Fethi Naci. *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.
- Heidegger, Martin. *Aristoteles Metafizik 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*. Çeviren: Saffet Babür, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2010.
- Heidegger, Martin. *Olmaya Bırakılmışlık*. Çeviren: Mesut Keskin, İstanbul: Avesta Yayınları, 2013.
- Kahraman, Hasan Bülent. “Romanda Bilinçlenme ve Eroğlu’nun Romanı,” *Sanat Olayı* 26, (1984): 66-67.
- Sevim, Gökçen. “İssızlığın Ortasında Geç Kalmış Ölü”nün Kimlik Arayışı ve Ait Olamama Diyalektiği,” *Ekev Akademi Dergisi* 59, (2014): 377-380.
- Teber, Serol. *İnsanın Hiçleşme Serüvenine Giriş*. İstanbul: Papirüs Yayınevi, 2001.
- Yürek, Hasan. “Mehmet Eroğlu’nun Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım.” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2009.